

Deo četvrti

DEJSTVA 20. DIVIZIJE, GRUPE SREDNJODALMATINSKIH I GRUPE JUZNODALMATINSKIH ODREDA NA PODRUČJU IZMEĐUKRKE, NERETVE, DINARE, IMOTSKOG POLJAIMORA

1. Ometanje saobraćaja

S osloncem na Dinaru, 20. divizija (8, 9. i 10. dalmatinska brigada) dejstvovala je glavnim snagama na neprijatelja u dolini gornjeg toka Cetine na liniji Vrlika — Sinj, a slabijim snagama prema Grahovu i Livanjskom polju. U operativnom pogledu, njoj je bila potčinjena Grupa srednjodalmatinskih partizanskih odreda: Vrlički i Dinarski odred su dejstvovali u rejonu Dinare, Svilajsko-mosečki odred i četa »Milorada Beadera« u rejonu Svilaje, Mosorski odred u rejonu Mosora i donjeg toka Cetine i Sibensko-trogirski odred na prostorijski između Šibenika i Trogira.¹⁴² Brojno stanje 20. divizije bilo je 31. avgusta 1944: 3.136 boraca, a Grupe srednjodalmatinskih odreda: 1.249 boraca, naoružanih isključivo pešadijskim naoružanjem. Divizija je, pored pušaka i puškomitraljeza, imala svega 22 mitraljeza i 18 minobacača raznog kalibra, a Grupa — 9 mitraljeza i 10 minobacača, dok se artiljerijom nije raspolagalo.¹⁴³

Od 1. do 7. septembra, prema naređenju Vrhovnog štaba i Štaba 8. korpusa, delovi 20. divizije i Grupe srednjodalmatinskih odreda rušili su komunikacije: 20. divizija komunikacije koje opasuju i presecaju Dinaru, dok su pojedine grupe upuci-

¹⁴² U organizacijskom pogledu odredi su bili sledećeg sastava: Vrlički: jedan bataljon i jedna četa. Dinarski: dva bataljona, Svilajsko-mosečki: dva bataljona, Mosorski: tri bataljona (3. bataljon je formiran 5-IX 1944) i Sibensko-trogirski: jedan bataljon i dve čete.

¹⁴³ Arhiv VII, k. 517, br. reg. 10 7: Pregled brojnog stanja i naoružanja 8. korpusa od 31.VIII 1944. godine.

vane i na komunikaciju Šibenik — Drniš;^{14'} Vrlički odred komunikaciju Vrlika — Knin; Dinarski odred komunikacije Sini — Livno, Vrlika — Sinj i Vrlika — Knin; Svilajsko-mnsečki odred komunikaciju Drniš — Muć — Sinj; Mosorski odred komunikacije Sinj — Split, Blato — Gata, Trilj — Aržano Karlov Han i Cista — Ugljane — Blato; Sibensko-trogirski odred komunikacije između Šibenika i Trogira. Tada je samo Mosorski odred za 7 dana na 36 mesta prekopao i na 209 mesta prezidao komunikacije na svom području, dok je Svilajsko-mosečki odred prekopao cestu Drniš — Sinj na 29 mesta, pre, zidao je na 114 mesta i porušio 7 propusta i 2 mosta. Na .Vim radovima, na pojedinim mestima, učestvovao je i narod. Pored rušenja komunikacija, jedinice su u ovom periodu odbile više ispada neprijatelja iz Livna, Aržana, Obrovca, Sinja, Petrova polja i Šibenika na slobodnu teritoriju.^{ur'}

Izvršavajući naređenje Vrhovnog štaba od 31. avgusta 1944 — da se u roku od deset dana dovoljno jake snage upute u srednju Dalmaciju i da se ugrozi saobraćaj neprijatelja na toj prostoriji, Štab 8. korpusa je tamo orijentisao 20. diviziju, koja je i inače trebalo da ofanzivno dejstvuje prema dolini Cetine. Početkom septembra na području gornjeg toka Celine nalazile su se jedinice ustaško-domobranske borbene grupe •Cetina«, sa štabom u Sinju. Pod komandom ovoga štaba bili su: 6. bataljon 9. posadne brigade, sa štabom u selu Brnazima (2 km jugoistočno od Sinja) i delovima u Sinju, Hanu, T:!!ju i Splitu; 27. ustaški bataljon, sa štabom u Sinju i posadama u selima Hrvaćima, Obrovcu, Dicmu i Grlu (Klis); 3. bataljon 7. ustaške brigade, u Vrlici; Lečevićki ustaški bataljon(u formiranju), u Lečevici; kao i jedna četa regruta i jedna baterija topova 9. posadne brigade u Sinju.^{4,i} Pored ustaško-domob:anskijh jedinica, na prostoriji između reka Cetine i Krke. planine Dinare i Jadranskog mora nalazile su se brigade 1. dalmatin-

Nema konkretnijih podataka o radu jedinica 20. divizije u tu vreme. Od dokumenata, sačuvan je jedino propratni akt Štaba 20. divizije, br. str. pov. 43 ud 29.VIII 1944. upućen Stabu 8. korpusa (uz „kicu. koja nije sačuvana), sa rasporedom jedinica koje su imale rušiti određene komunikacije. U njemu se, pored ostalog, kaže: Rušenje <- se vršiti svake noći počev od 31.8. do 7.9. a preko dana jedinice će se nalaziti udaljene od ceste, držeći pod svojom kontrolom porušena i minirana mjesta. Sa rušenjem će neposredno rukovoditi članovi štabova bataljona i odreda u cilju što uspješnijeg izvršenja zadatka.« (Arhiv VII. k. 518. br. reg. 222).

Arhiv VII. k. 1603, br. reg. 36 7: Operativni izveštaj Stabs Grupe srednjodalmatinskih partizanskih odreda, br. 434 od 22.LX 1944, za period od 20.VIII do 2.IX 1944, upućen Stabu 8. korpusa.

„« Arhiv VII, k. 60. br. reg. 13 3: Iskaz postrojbi na dan i 1944. Zapovjedništva 3. zbornog područja, Glast, br. 4181'taj. od 4. » 1944.

• og {etničkog korpusa¹⁴⁷ Dinarske četničke oblasti: Kosovska /reion Kosovo), Dinarska (Polača), Cetinska (Vrlika), Svilajska (Petrovo polje), Mosečka (Zitnić) i Prominska brigada (Vrbnik) — Od nemačkih okupatorskih jedinica, u Sinju se nalazio jedan bataljon 264. pešadijske divizije (verovatno izviđački) a „ Vrlici i Maovicama jedan bataljon 383. puka 373. legionarske divizije sa baterijom topova. Sem toga, u zahvatu komunikacije Klis — Split — Trogir — Šibenik — Drniš bili su raspoređeni 892. i 893. puk 264. divizije, a u zahvatu komunikacije Omiš — Zadvarje — Aržano delovi 118. lovačke divizije.

Pošto su u to vreme, zbog čestih borbi, jedinice 20. divizije bile prilično zamorene i iscrpljene. Štab divizije preduzeo je mere da ih odmori i sredi pre nego što pristupe izvršavanju postavljenog zadatka. Tako je on 10. septembra, iz rejonu Bos. Grahova, povukao 9. brigadu¹⁴⁸ u Livanjsko polje i razmestio je u selima Čaprazlijama, Gubinu i Sajkoviću. gde je ona ostala osam dana na odmoru. Istovremeno se odmarala i 8. brigada. A u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju u rejonu Hrvače — Sinj i u pravcu Drniša, Štab 20. divizije prebacio je 10. brigadu na desnu obalu Cetine i sa njom 11/12. septembra izvršio demonstrativan napad na dve čete 27. ustaškog bataljona u Hrvačima. Posle toga se 10. brigada razmestila u selu Potravlju, odakle je 13 14-og jedan njen bataljon vršio demonstrativan napad na Hrvače, a sledeće noći jedna njena četa — na neprijatelja na brdu Visokoj (tt 891, 3 km jugozapadno od Sinja). Delovi ove brigade su 16. i 19. septembra odbili napad neprijatelja iz Sinja i Hrvača u pravcu Plešivice (tt 985).¹⁴⁹

Dok se 20. divizija pripremala za ofanzivna dejstva, Grupa srednjodalmatinskih odreda je i dalje ometala saobraćaj na komunikacijama, napadala manje posade i sprečavala ispade neprijatelja iz pojedinih garnizona na slobodnu teritoriju. Tako je Vrlički odred, držanjem položaja na liniji k. 702-Pleć (k. 1110), zatvarao staze koje od Vrlike i doline Cetine izvode ka Vještića gori (Dinara). Dinarski odred se nalazio u rejonu Gljev — Glušac (tt 468) i držao položaje prema Obrovcu. Dejstvujući s osloncem na Svilaju, Svilajsko-mosečki odred je 8/9. septembra delom snaga napao četnike u rejonu Bodina (k. 896) — V. Gradina (k. 630) — Debelo br. (k. 652) na zapadnim padinama Svilaje i proterao ih ka selu Gradac, dok je drugim delom snaga zatvarao pravac Sinj — Sutina — Muć.

u? u četničkim dokumentima on se još naziva Kosovskim i 501. korpusom. Jačina mu je bila: oko 1.500 četnika.

us Njene dotadašnje položaje prema Bos. Grahovu preuzeo je Grahovsko-peuljski odred.

Arhiv VII. k. 518, br. reg. 15 3: Operativni izveštaj Štaba 20. divizije, br. 1569 od 21.IX 1944. za septembar 1944, upućen Štabu 8. korpusa.

Dva bataljona Mosorskog odreda,⁵ⁿ sa grupom boraca Komande mesta Omiš. napali su 9/10. septembra delove 26. ustaškog bataljona¹³⁰ i izvestan broj Nemaca iz 892. puka 264. divizije na Mosoru, na visovima: Korito (k. 913), Debelo br (k. 1043 i k. 1061), Plišivac (k. 1077) i k. 754. Bataljoni su uspeali da neprijatelja delom razbiju i da ga potisnu s pomenutih visova, ali su sva njihova nastojanja da ga u toku dana likvidiraju u šumarevoj kući (lugarnici) ostala bezuspešna. Posle podne neprijatelj je intervenisao jakim snagama od Kiisa u pravcu Debelog brda i uspeo da se spoji sa okruženim snagama u šumarevoj kući, a zatim i da delove Mosorskog odreda potisne na jugoistok, na liniju Ljubljani (k. 1261) — Mosor (tt 1330) — Ljuto kame (k. 1340) — Lukaj (k. 1000). Stab odreda je tu zadržao jedan bataljon radi odbrane, a jedan bataljon je prebacio u Dolac, a zatim u Srijane, da bi sprečio eventualni prodor neprijatelja iz doline Cetine na Mosor. Odred je u toku nekoliko narednih dana odbio više napada neprijatelja iz doline Cetine ka Mosoru i od sela Dugog Polja ka Kotlemci i porušio cestu Omiš — Zadvarje. Odredu su se 13. septembra predali, sa celokupnim naoružanjem, delovi 3. čete 2. bataljona 6. ustaške brigade (ukupno 35 ustaša i oficira), koji su se kao posada nalazili u selu Gati (3 km sev. od Omiša). Po naređenju Štaba Grupe srednjodalmatinskih odreda, Mosorski odred se u drugoj polovini septembra prebacio sa područja Mosora preko reke Cetine¹⁵³ i razmestio u selima Voštanima, Strizirepu i Novim Selima sa zadatkom da dejstvuje prema Aržanu, Cisti i Katunima i prodire prema Imotskom, kako bi ometao izvlačenje neprijateljskih snaga iz rejona Om. i ka Imotskom.

Dejstvujući odvojeno od ostalih jedinica 8. korpusa. Šibensko-trogirski odred je na prostoriji između Šibenika i Trogira, postavljanjem mina i rušenjem komunikacija kao i delstvima iz zaseda. ometao saobraćaj. On je 13. septembra napao delove 2. bataljona 7. ustaške brigade u Perkoviću i. posle kratke borbe, zauzeo to mesto, zarobio 31 ustašu i **zaplenio** veću količinu opreme, koja je odmah evakuisana.¹⁵⁴

¹³⁰ Mosorski odred je 5.IX 1944. reorganizovan tako da je u njemu pored dotadašnja dva formiran i treći bataljon. Četiri dana kasnije on je deo boraca uputio u 20. diviziju radi njene popune.

¹⁵¹ Stab tog bataljona, sa prištapskim delovima, nalazio se u selu Zrnovnici.

Arhiv VII, k. 1600, br. reg. 1/23: Zapovest Štaba Mosorskog odreda za 9 IX 1944.

¹⁵² Osim jedne čete koja je ostavljena u selu Srijanima.

¹⁵³ Arhiv VII, k. 1603. br. reg. 36 7: Operativni izveštaj br. 434 od 22.IX 1944. Štaba Grupe srednjodalmatinskih odreda za period od 20.Vili do 20.IX 1944, upućen Stabu 8. korpusa.

2. Napad na posade u Petrovom polju

Sredinom septembra u Petrovom polju su se nalazile **sledeće** posade neprijatelja: u selima Kljacima, Umljanoviću, **Ružiću**. Bučićima (k. 304), Gradcu. Otavicama i Kričkama, **delovi 1.** bataljona 7. ustaške brigade¹⁵³ i ustaška milicija a u **selima** Baljcima, Kanjanima, Kadinoj Glavici, Miočiću i Biočiću Svilajska četnička brigada (oko 400 četnika). Najbliža **mešta** u kojima su se nalazile jače snage neprijatelja bila su: **Drniš**. u kome se nalazio Slab nemačke 264. pešadijske divizije **sa** dopunskim bataljonom i drugim prištapskim jedinicama, **i Maovice** i Vrlika, gde su se nalazili jedan ojačani bataljon **nemačke** 373. legionarske divizije i 3. bataljon 7. ustaške brigade.

Pristupajući neposrednom izvršavanju zadatka u vezi sa **dejsstvima** u srednjoj Dalmaciji, Stab 20. divizije doneo je **odluku** da napadne i razbije ustaške i četničke posade po selima **u Petrovom** polju. Njegova je zamisao bila: iz rejonu Mirlović Polje — Čavoglave — Vinovo — Milešina, obuhvatnim **napadom** u vidu klešta čiji su se krakovi imali spojiti na liniji **zaselak** Bučići (k. 304) — k. 349 (severno od zaseoka Borjana), **snage** neprijatelja u Petrovom polju odseći od Drniša a potom **ih** uništiti, i time stvoriti preduslove za presecanje veoma važne komunikacije Šibenik — Drniš — Knin kojom su do tada **nesmetano** saobraćale nemačke i ustaške snage.

Za predstojeći napad, Stab 20. divizije dao je potčinjenim jedinicama sledeće zadatke:

— 10. brigadi: da delom snaga, napadom od zaseoka Mirlović Polja, razbije neprijatelja u selima Baljkama, Gradcu i Otavicama i zaseocima Bučićima i Gabriću i, u sadejstvu sa 8. brigadom, kod zaseoka Gabrića, sa severozapada, zatvori обруч oko neprijatelja, a drugim delom snaga, napadom preko Sinjala (tt 402), ovlada rejonom Baiina gl. (k. 365) — Vežovića Most — k. 351 i onemogući spajanje delova neprijatelja iz sela Umljenovića i Kljaca sa snagama u Ružiću;

— 8. brigadi: da, kao leva napadna kolona, nastupajući iz Vinova, preko Moseća, napadne neprijatelja u selima Kljacima, Umljanoviću, Ružiću i Kričkama. a potom, obezbeđujući se od Drniša u rejonu k. 488 — Umci (k. 618), poveže se sa 10. brigadom kod k. 349 (sev. od zaseoka Borjana) i u sadejstvu sa njom uništi neprijatelja u pomenutim selima:

— Svilajsko-mosečkom odredu (pod komandom 10. brigade) da jednim bataljonom posedne liniju Turljače (k. 1342) — Ljuti gaj (k. 1005) — Bodina (k. 896) radi obezbeđenja od

¹⁵³ Stab tog bataljona se nalazio u selu Badanj kod Drniša.

Svilaje i doline Cetine a drugim bataljonom napadne neprijatelja u selima Kanjanima i Kadinoj Glavici i obezbodi desni bok 10. brigade;

— Brdskoj bateriji (3 topa kal. 65 mm):¹⁵¹ s vatrenog položaja u rejonu k. 387 — k. 286, dejstvom po neprijatelj u zaseocima Gabeli i Žeravici, podržava napad pešadije.

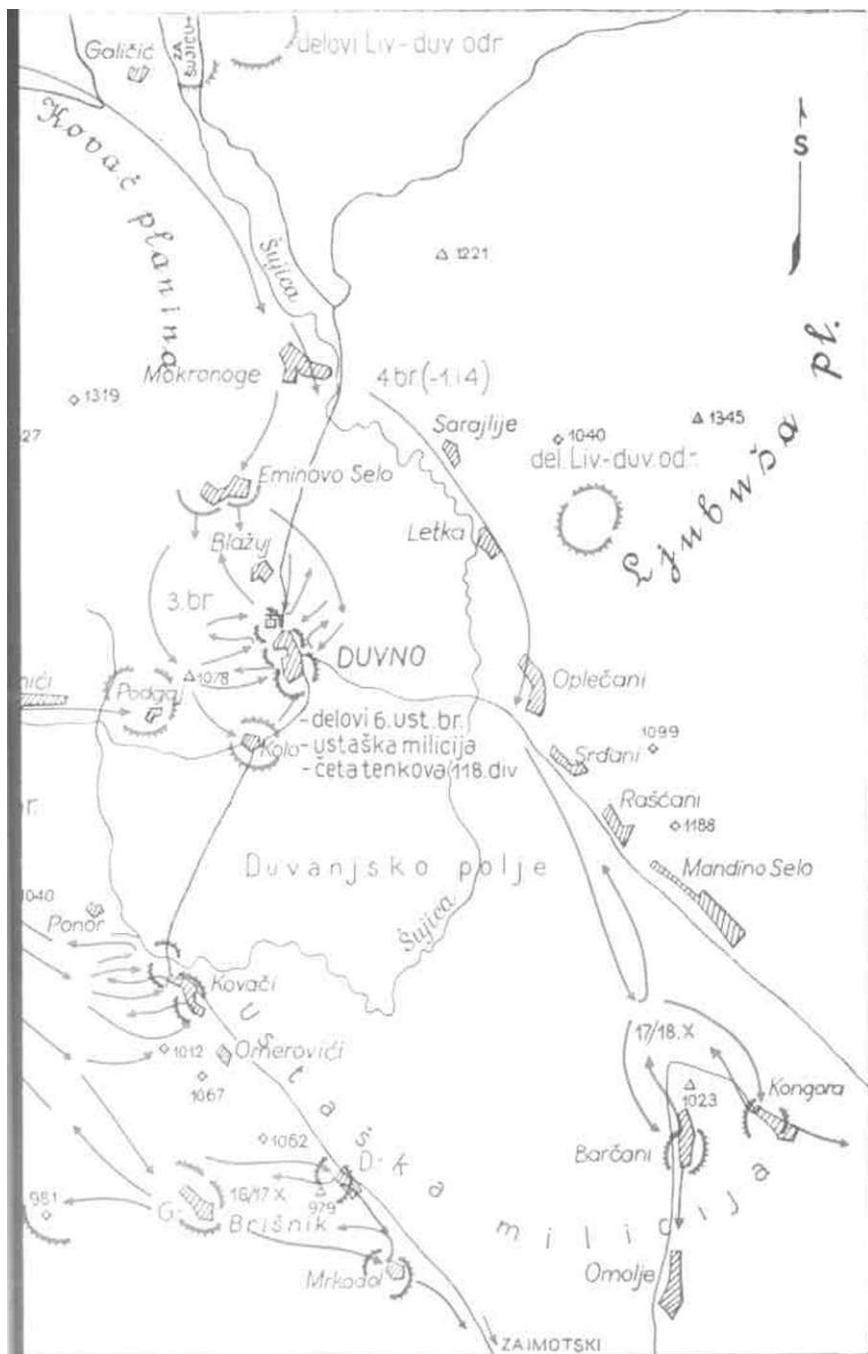
U divizijskoj rezervi nije ostavljena nijedna jedinica jer je Stab divizije smatrao da rezerva nije ni potrebna. Divizijska bolnica je smeštena u selo Milešinu. a prihvatna bolnica i hirurška ekipa u selo Cavoglave. Komandno mesto Štaba divizije: rejon k. 401, sa osom premeštanja unapred: k. 401, k. 387," Sinjal (tt 402). Početak napada: 22. septembra u 5,30 časova. Jedinice su imale dejstvovati brzo i energično. Manja uporišta, ukoliko se neprijatelj u njima bude uporno branio, trebalo je blokirati manjim delovima, a glavnim snagama što pre izvršiti osnovni zadatak.¹⁵⁷

Do 20. septembra je izvršena koncentracija jedinica 20. divizije: 8. brigade u selu Niskom a 10. brigade i Svilajsko-mosečkog odreda u selima Pribudama, Raduniću i Ogorju. Sa Vrdova je 19. septembra prebačena preko reke Cetine i 9 brigada (bez 3. i 4. bat.),¹⁵⁸ koja je smenila 10. brigadu na položajima u rejonu Satrić — Plešivica — Zelevo i zatvorila pravac od Hrvača i Sinja ka Drnišu.

Po završenim pripremama za napad jedinice su uveče 21. septembra krenule na izvršenje zadatka. Posle napornog marsa 10. brigada je u određeno vreme stupila u dejstvo. Njen deonokrilni bataljon je napao četnike u Otavicama. Međutim, kako je bataljon Svilajsko-mosečkog odreda koji je imao zadatak da napadne Kanjane — zakasnio tri sata, četnici su iz Kanjana i Kadine Glavice napali bataljon 10. brigade u bok i leđa i odbacili ga ka Gradcu. Da bi izvršio zadatak, Stab 10. brigade uputio je drugi bataljon u pomoć napadnutom bataljonu. Istovremeno je i ovaj bataljon Svilajsko-mosečkog odreda izbio od Jurine glav. (k. 610) u rejon k. 475. Ova tri bataljona su odbacila četnike ka Kanjanima i Kadinoj Glavici i zauzela Otavice i Bučice, izuzev grobnicu porodice Meštrović, napravljenu od tvrdog materijala, iz koje je neprijatelj pružio jak otpor. Nekoliko pokušaja da se ovlada Kanjanima i Kadinom Glavicom ostali su bez uspeha, jer je u međuvremenu četnicima stigla pomoć iz Drniša i Miočića. Za to vreme je leonokrilni bataljon 10. brigade gotovo bez borbe ovladao rejonom

¹⁵⁰ Brdska baterija je formirana u prvoj polovini septembra i" Arhiv VII, k. 518. br. reg. 12—5 4: Zapovest Štaba 20. divizije (bez datuma) za napad na posade neprijatelja u Petrovom polju.

¹⁵⁸ Ti bataljoni su ostavljeni na Vrdovu radi obezbeđenja bolnice i drugih pozadinskih ustanova.

Skica 6

Vežovića most — Balina glava (k. 365) i znatne gubitke naneo ustašama koje su bežale iz sela Kljaci i Umljanović ka Ružiću.

Pred večer je neprijatelj, angažovanjem dopunskog bataljona 264. divizije i Kosovske četničke brigade, preduzeo napad **s komunikacije** Drniš — Vrlika pravcem Sekavica (k. 825) — godina (k. 896) — Gradina (k. 838) — Balina glava (k. 365). **Stab 10.** brigade ostavio je prema neprijatelju slabije snage **a sa glavninom** se u toku noći povukao u rejon Kamensko — **Cavoglave** radi odmora i sređivanja.¹⁵⁹

Nastupajući od Vinova preko Moseća, 8. brigada je, posle **slabog** otpora neprijatelja, ovladala selima Kljacima, Umljanovićem i Ružićem, zatim k. 292 i k. 349, dok je delom snaga **razbila** manje grupe četnika na Moseću, posela Crni vrh (tt 702) i Umce (k. 618) i potisla ustaše iz Krički ka Drnišu. Time je 8. brigada u potpunosti izvršila dobijeni zadatak. Međutim, oko 10 časova nju su napali delovi nemačke 264. pešadijske divizije, pravcem Drniš — Kričke, Mosečka četnička brigada, pravcem Zitnić — Moseć, i ustaška milicija iz Unešića sa ustašama koje su se iz sela Kljaca povukle ka Gradini (k. 684). Našavši se u teškoj situaciji, delovi 8. brigade su bili prisiljeni da se, pod borbom, povuku u južni deo sela Moseća, odakle su nastavili da pružaju otpor. Da bi se oslobodio daljeg pritiska neprijatelja, Stab 8. brigade je pred večer, po izvršenoj pregupaciji snaga, prešao u protivnapad i odbacio četnike ka Zitnicu a ustaše ka Unešiću."¹

Ovoga dana je neprijatelj iz Hrvaca preduzeo napad u pravcu Zeleva, ali je bio odbijen od delova 9. brigade.

Na osnovu brze intervencije neprijatelja u rejonu Petrovog polja, Stab 20. divizije došao je do zaključka da bi neprijatelj mogao angažovati i snage iz rejona Sinj — Vrlika u pravcu Petrova polja. Stoga je on naredio 9. brigadi da se što više aktivira na pravcu Maljkovo — Otišić, sa zadatkom da za sebe veže snage neprijatelja u rejonu gornjeg toka Cetine i onemoguću im dejstvo protiv jedinica 20. divizije na području Petrova polja.

Ujutro 23. septembra neprijatelj je, slabijim snagama i sa mnogo manje upornosti, nastavio napad na delove 10. brigade i Svilajsko-mosečkog odreda na liniji Sovro (tt 1301) — Vijenac (k. 918) — Bodina (k. 896) — Gradina (k. 838), na 8. brigadu, pravcima Kričke — Ružić i Unešić — Vinovo, i na

¹⁵⁹ Arhiv VII, k. 1032 II. br. reg. 16/3: Operativni izveštaj Štaba 10. brigade od 24.IX 1944, o borbama u toku 22.IX. upućen Stabu 20 divizije.

¹⁶⁰ Arhiv VII, k. 1032 br. reg. 22/4: Operativni izveštaj Štaba 8. brigade od 23.IX 1944. o borbama u toku 22. i 23.IX. upućen Stabu 20. divizije.

delave 9. brigade, iz Hrvača, ali je na svim pravcima bio odbijen.

Uvidevši da se snage neprijatelja, čiji je pritisak oslabio nalaze van sela i utvrđenja, Štab 20. divizije je zaključio da su time stvoreni uslovi za njihovo lakše tučenje. Stoga je on 23. septembra doneo odluku da sve jedinice ponovo predu u napad, nanesu neprijatelju što veće gubitke i ovladaju što većim brojem sela u Petrovom polju. U tom cilju Štab divizije je naredio:

— 10. brigadi i Svilajsko-mosečkom odredu: da ponovo napadnu neprijatelja i zauzmu sela Gradac. Otavice i Kanjane;

— 8. brigadi: da napadne Kljake, Umljanović i istočni deo Ružića;^{11"}

— 9. brigadi i Vrličkom odredu: da napadnu posade neprijatelja u dolini Cetine između Vrlike i Hrvača i na taj način onemoguće im intervenciju u pravcu Petrovog polja.

Izvršavajući dodeljeni zadatak. 10. brigada i Svilajsko-mosečki odred su sledećeg dana razbili četnike na visovima na severozapadnom delu Svilaje (Konjska glava, Sovro, Bajina gradina, Gradina i Jurina glava), a u toku noći 10. brigada ji\ posle slabog otpora četnika, ovladala selima Otavicama, Kanjanima i Kadinom Glavicom i odbila napad Kosovske četničke brigade iz Miočića u pravcu Kanjana, dok je Svilajsko-mosečki odred izbio na komunikaciju Drniš — Vrlika kod Sekavice (k. 825). U samu zoru 25. septembra neprijatelj je, angažujući jake snage, iz Miočića u pravcu Kanjana, iz Bučića (k. 304) i pravcu Otavica i iz Maovica prema grebenu Svilaje (Maglaj k. 1070 — Sovro tt 1301), uz podršku artiljerije, napao 10. brigadu i Svilajsko-mosečki odred i posle borbe, koja je trajala ceo dan. uspeo da ih potisne do linije Sovro (tt 1301) — Vijenac — Jurina glava (k. 610) — Debelo brdo (k. 652) - Sinjal (tt 402), na kojoj je zadržan.⁶¹⁻

Pošto je u toku noći odbila napad Nemaca i četnika na Crni vrh (tt 702) i odbacila ih ka Drnišu i Zitniču, 8. brigada je ujutro 24. septembra delom snaga prešla u napad u pravcu Unešića i uspela razbiti delove 2. bataljona 7. ustaške brigade i ustašku miliciju u pomenutom selu i zauzeti sela Koprno i Planjane, istovremeno odbivši napad ustaša od Kadine Glavice ka Ružiću. Sledećeg dana, nastojeći da 8. brigadu odbace što dalje od Drniša, delovi 264. divizije i 7. ustaške br

Arhiv VII. le. 1029, br. rec. 4—6 11: Depeša Štaba 20. divizije od 23.IX 1944, upućena Stabu 8. brigade.

Arhiv VII, k. 1032 II, br. reg. 17 3: Operativni izveštaj Štaba 10. brigade od 27.IX 1944. o borbama 23, 24. i 25.IX, upućen Stabu 20 divizije.

^ade, od Drniša i Krička, i četnici od Žitnica, napali su njene gelove kod Crnog vrha (tt 702) i uspeali da ovladaju tim položajima, ali su protivnapadom odbačeni. U toku dana Crni vrh je više puta prelazio iz ruke u ruku. Dok je deo 8. brigade vodio borbu kod Crnog vrha, njene ostale snage, nastupajući od Planjana ka Žitniću, razbile su ustašku miliciju i delove 2. bataljona 7. ustaške brigade u Sedramiću i izbile pred Žitnić. Međutim, pred veče je neprijatelj prešao u protivnapad i uspeo odbaciti delove 8. brigade¹⁸¹ od Crnog vrha, Žitnića i Sedramića.¹⁸⁴

Da bi vezao neprijatelja u rejonu gornjeg toka Cetine i onemogućio mu intervenciju protiv glavnih snaga 20. divizije, Štab 9. brigade je 24. septembra s jednim bataljonom zatvorio pravce koji od Sinja i Hrvača izvode ka Muču i Zelevu a sa dva bataljona, od sela Maljkova, napao delove Cetinske četničke brigade u Otišiću i zauzeo ovo selo. Međutim, pošlo je neprijatelj iz Sinja i Hrvača prešao u napad prema Zelevu, Štab brigade je bio prisiljen da najpre jedan a zatim i drugi bataljon iz Otišića prebaci na sektor Sinj — Hrvače, što mu je omogućilo da odbije napad neprijatelja.¹⁸⁵ Istovremeno je Vrlički odred, ojačan jednom četom 9. brigade.¹⁰⁰ iz rejona sela Cubrice napao delove Cetinske četničke brigade u Koljanima i Ježeviću i delove 3. bataljona 7. ustaške brigade u Garjaku i Vinaliću, zauzeo ova sela i izbio pred selo Kosore, ali se uveče povukao u Cubrice, zbog opasnosti od napada jačih neprijateljskih snaga iz Vrlike.¹⁸⁷ U toku 25. septembra neprijatelj je ponovo vršio ispad iz Sinja i Hrvača prema Zelevu, ali je i ovoga puta bio odbijen od jedinica 9. brigade.

Posle četiri dana borbi, u kojima je 20. divizija pretrpela gubitke od 18 mrtvih, 50 ranjenih i 18 nestalih,¹⁰⁸ Štabu divizije postalo je jasno da njegove jedinice ne mogu održati zauzeta sela Petrovom polju u blizini tako jakih garnizona

¹⁸³ Zbog upornosti, zalaganja i postignutih uspeha u borbama na području Petrova polja 8. brigada je, na predlog Štaba 8. korpusa, bila pohvaljena od Glavnog štaba Hrvatske (Arhiv VII, k. 119 8, br. reg. 2—17/1).

Arhiv VII, k. 1032. br. reg. 23 4: Operativni izveštaj Štaba 8. brigade od 27.IX 1941. o borbama 24, 25 i 26.IX, upućen Štabu 20. divizije.

¹⁸⁵ Arhiv VII, k. 1032/1, br. reg. 13 3: Izveštaj Štaba 9. brigade Od 25.IX 1944. o borbama u toku 24 IX. upućen Štabu 20. divizije.

mo Ta je četa pripadala 4. bataljonu, koji se nalazio na Vrdovu radi obezbeđenja bolnice, aerodroma i drugih ustanova.

¹⁰⁰ Arhiv VII, k. 1617, br. reg. J/7: Operacijski dnevnik Štaba Vrličkog partizanskog odreda za period od 1.IX do 31.X 1944.

¹⁰³ Arhiv VII, k. 518, br. reg. 12 4: Operacijski izveštaj Štaba 20. divizije, br. 1571 od 30.IX 1944. o borbama u Petrovom polju od 22. do 25.IX, upućen Štabu 8. korpusa.

neprijatelja kakav je, na primer, bio Drniš. Neprijatelj je odlučno intervenisao i uspeo privremeno da spreči izbijanje jedinica 20. divizije neposredno u rejon Drniša i važne komunikacije Šibenik — Drniš — Knin. Neprekidne borbe i pokreti na kraškom zemljištu znatno su iscrple 8. i 10. brigadu. Da bi se one odmorile i sredile, Štab 20. divizije je 25. 26. septembra povukao 10. brigadu u sela Milešinu, Radunić i Ogorje a u toku dana 8. brigadu u sela Vinovo i Kladnjice, dok je 9. brigadu i dalje zadržao na položajima prema Sinju i Hrvacima. U pogledu daljih dejstava, Štab divizije je nameravao da jedinice orijentiše ka komunikacijama Šibenik — Trogir i Dmo — Trilj.

Iako 20. divizija nije uspela održati zauzeta sela u Petrovom polju, ipak sam njen prodor u neposrednu blizinu Drniša predstavljao je njen veoma značajan uspeh. Pored gubitaka nanetih neprijatelju, bio je još više poljuljan uticaj ustaša i četnika, što je došlo do izražaja u prilivu novih boraca.

Za vreme borbi 20. divizije na prostoriji Sinj — Drniš, Dinarski odred je, iz rejona istočno od Obrovca, upućivao manje grupe preko Cetine i postavljao zasede na drumu između Sinja i Trilja radi ometanja saobraćaja i nanošenja gubitaka neprijatelju. Jedan bataljon toga odreda je 26/27. septembra izvršio demonstrativan napad na Trilj u kome su se nalazili delovi 6. bataljona 9. posadne brigade. U cilju nanošenja gubitaka i uznemiravanja neprijatelja, Mosorski odred je 23/24. septembra takođe vršio demonstrativne napade: dva bataljona na delove 118. nemačke divizije u selu Blatu na Cetini a jedan bataljon na delove te divizije u Provu. Odred je 26-og odbio napad iz Blata u pravcu Doca a sledećeg dana — napad iz Aržana u pravcu Voštana. Sibensko-trogirski odred je 23. septembra vršio demonstrativan napad na delove 264. nemačke divizije u Rogoznici a 24/25-og na delove te divizije u Vrpolju; sem toga. postavljanjem zaseda i mina, ometao je saobraćaj na komunikacijama između Drniša, Šibenika i Trogira.^{10"}

3. Napad na Prapatnicu i oslobođenje Aržana

Posle borbi u Petrovom polju 20. diviziji bilo je potrebno izvesno vreme da bi se odmorila i sredila. Naročito je bilo aktuelno pitanje odeće i obuće, jer su se brzo cepale u borbama i pokretima na kraškom zemljištu. Kako se do nove nije moglo

^{10"} »« Arhiv VII, k. 1603, br. reg. 41 '7: Pregled akcija Grupe srednjodalmatinskih odreda, br. 459 od 2.X 1944, izvedenih u toku septembra 1944.

Hoći, to je odmor iskorišćen da bi se stara odeća i obuća okrpila jcoiiko-toliko dovela u ispravno stanje.

¹ U pogledu daljih dejstava, Stab 20. divizije je 1. oktobra predložio Stabu 8. korpusa da u sadejstvu sa 9. divizijom, Grubom srednjodalmatinskih odreda i bar jednom brigadom 19. **divizije** napadne četnike u dolini reke Cetine i na Kosovu **polju**.¹⁷⁰ Međutim, kako je 20. divizija, u duhu naređenja **Vrhovnog** štaba, imala zadatak da delom snaga prodiere ka moru radi ometanja saobraćaja i radi kontrole obale, to se Stab 8. **korpusa** nije složio s predlogom Štaba divizije, pa mu je **naredio** da dejstvuje u duhu naređenja Vrhovnog štaba.

Na osnovu dobijenog zadatka, Stab 20. divizije naredio je 8. brigadi da napadne neprijatelja u rejonu sela Prapatnice u cilju nanošenja gubitaka i ometanja saobraćaja na cesti Šibenik — Trogir. U to vreme, prema proceni Štaba 8. **brigade**, u Prapatnici i na k. 705 nalazilo se oko 100 a u zaseoku **Medićima** 30 vojnika iz 892. puka nemačke 264. pešadijske **divizije**, koji su imali zadatak da tu obezbeđuju komunikaciju **Šibenik** — Trogir. Zapovešću Štaba 8. brigade, jedan ojačani **bataljon** je dobio zadatak da iz sela Prgometa, uz podršku **minobacačke** čete, napadne neprijatelja u Prapatnici i na k. 705, **drugi** bataljon — da postavljanjem zaseda kod zaseoka Pelić **spreći** intervenciju neprijatelja iz sela Ljubitovaca i bekstvo **neprijatelja** iz Prapatnice u tome pravcu, **treći** bataljon — da **razbije** neprijatelja u rejonu zaseoka Medića i onemoguću **intervenciju** iz Trogira, četvrti bataljon (bez jedne čete) — da **obrazuje** brigadnu rezervu u zaseoku Rogulji. Napad će početi **3. oktobra u 23 časa**. Radi sadejstva i radi vezivanja **neprijatelja**, jedan bataljon Sibensko-trogirskog odreda je dobio **zadatak** da vrši pritisak na neprijatelja u selu Vrpolju.¹⁷¹

Pošto se prikupila u selu Trolokve, 8. brigada je u **određeno** vreme napala neprijatelja i ovladala Prapatnicom i **Medićima**, osim jedne stare kule u Prapatnici u koju je neprijatelj **bio** sabijen. Pokušaji da se ovlada i tom kulom ostali su bez uspeha zbog nedostatka težeg naoružanja. Istovremeno je **odbijen** napad neprijatelja iz Ljubitovaca. U ovoj borbi 8. brigada je **imala** gubitke od 4 mrtva i 12 ranjenih, dok se gubici **neprijatelja** nisu mogli ustanoviti.¹⁷⁻ Brigada se zatim, noću 4'5. **oktobra**, po naređenju Štaba 20. divizije, prebacila u sela Brštanovo i Nisko.

¹⁷⁰ Arhiv vri. k. 1029, br. reg. 3—3 II: Depesa Štaba 20. divizije od 1.x 1944. upućena Stabu 8. korpusa.

Arhiv VII, k. 1029, br. reg. 1—3 3: Zapovest Štaba 8. brigade **od 3. oktobra 1944.** za napad na Prapatnicu.

Arhiv VIT. k. 1029, br. reg. 1—L3: Operativni izveštaj Štaba 8. brigade od 6.X 1944. o napadu na Prapatnicu upućen Stabu 20. divizije.

Uporedo s pripremama za napad na neprijatelja u Prapatnici, Štab 20. divizije je, u duhu direktive za ometanje saobraćaja, predviđao napad svih svojih snaga na neprijateljeva uporišta duž komunikacije Šibenik — Drniš. U tom cilju, on je 3. oktobra predložio štabu 8. korpusa da Mosorski odred smeni 9. brigadu kod Hrvča i da cela 20. divizija jednovremeno napadne pomenuta uporišta neprijatelja, ili samo u Lozovcu i Konjeveratima uz istovremeno angažovanje jedne brigade 19. divizije i Prominskog odreda zapadno od Drniša.^{17:1}

Međutim, kako je Štab 8. korpusa u to vreme planirao, napad 9. divizije na Livno, to nije prihvatio predlog Štaba 20. divizije, već je naredio da se čitava 20. divizija prebaci na Dinaru radi zatvaranja pravca Sinj — Livno i Aržano — Livno. Tako se Štab 20. divizije s 10. brigadom noću 4 5. oktobra prebacio na Vrdovo, dok su ostale brigade imale tamo stići narednih dana. Ali, kako se u međuvremenu promenila situacija u rejonu Sinja, odustalo se od prebacivanja ovih brigada na Dinaru. Naime, u toku noći 5/6. oktobra delovi 264. divizije napustili su Sinj a 13-og i Klis i povukli se ka Šibeniku, ostavivši samo ustaše i domobrane u ovim mestima. Time je nestalo opasnosti od intervencije neprijatelja iz Sinja u pravcu Livna za vreme napada 9. divizije na ovo mesto a postalo aktuelno pitanje napada na Sinj. Zbog toga je Štab 20. divizije i dalji-zadržao 9. brigadu na sektoru prema Hrvčima i Sinju a 8. brigadu na području Satrića i Potravlja, dok je 10. brigadu Mosorskim odredom, po naređenju Štaba 8. korpusa, uputio na prostoriju između Aržana i Duvna radi obezbeđenja 9. divizije s tih pravaca prilikom njenog napada na Livno.

Po oslobođenju Livna čitava 10. brigada je bila orijentisana prema Aržanu. Smatrajući da će postići uspeh, Štab brigade je rešio da, u sadejstvu s Mosorskim odredom, noću 12 13. oktobra napadne neprijatelja u Aržanu i oslobodi ovo mesto. U to vreme u Aržanu su se nalazili izviđački bataljon 1 Hilo-vačke divizije i 2. bataljon 369. puka 369. legionarske divizije, ukupne jačine od oko 600 vojnika. Oko mesta je bik. postavljena žičana mreža sa bunkerima i minskim poljima. Planom je bilo predviđeno: da jedan bataljon 10. brigade napada preko Gradine (tt 846) i zaseoka Milkovi, drugi bataljon preko zaseoka Pištelek i treći bataljon preko zaseoka Dudići dok je četvrti bataljon imao postaviti obezbeđenje prema selu Vinici na liniji Dudići — k. 706 — Orlovača (k. 776); da Mosorski odred delom snaga napada s juga, preko zaseoka Ljubičići,

Arhiv VII, k. 1029, br. reg. 3—5 11: Depeša Štaba 20. divizija od 3.X 1944. upućena Stabu 8. korpusa.

drugim delom snaga postavi obezbeđenje prema selima **provu** i Studencima, na liniji Stražbenica (tt 849) — Završje (k. 869).

Napad je otpočeo u 1 sat posle pola noći, dejstvom minobacača po Aržanu, nakon čega je usledio juriš bataljona 10. brigade i Mosorskog odreda. No, i pored svili nastojanja, Aržano se do svanuća nije moglo zauzeti, pa su se jedinice u zoru povukle na polazne položaje, pretrpevši gubitke od 7 mrtvih i 28 ranjenih.

Neosporno je da 10. brigada raspoloživim snagama i sredstvima nije mogla razbiti neprijatelja u dobro utvrđenom Aržanu, koje mu je služilo kao bočno obezbeđenje komunikacije Omiš — Imotski. Bilo bi, verovatno, bolje da je ona išla na iznenađenje, umesto što je za pripremu napada noću upotrebila minobacače, pogotovo kad ih je imala malo, uz ograničen broj mina. Ovim je u stvari dato neprijatelju do znanja da će uslediti napad, tako da ga je on spremno dočekao i odbio juriš 10. brigade i Mosorskog odreda. U izveštaju 20. diviziji Stab brigade je rekao da je, po mišljenju boraca i rukovodilaca, borba za Aržano bila najžešća borba koju je njihova brigada do tada vodila.¹⁷⁴

Narednih osam dana, gotovo svake večeri, 10. brigada¹⁷⁵ i delovi Mosorskog odreda vršili su demonstrativne napade manjim snagama na Aržano u cilju uznemiravanja i iznurivanja neprijatelja, dok je ovaj danju artiljerijom tukao položaje 10. brigade i Mosorskog odreda, istovremeno vršeći ispade manjim delovima. Budno prateći rad neprijatelja u Aržanu, 10. brigada je 21. oktobra oko 12 časova primetila da on ruši bunkere i da se izvlači u pravcu Studenaca. Zbog toga je ona odmah prešla u napad i gonjenje. Zabacivanjem iz rejona Gradine (tt 846) preko Magličeva graba i napadom u bok odstupajućih delova, ona je neprijatelju nanela osetne gubitke: ubila 54 i zarobila 23 vojnika, među kojima i 2 oficira, i zaplenila veću količinu oružja, municije i druge ratne opreme. Uveče su jedinice 10. brigade napale zaštitnicu neprijatelja južno od Aržana, na liniji Orlovača (k. 776) — Stražbenica (tt 849), i proterale je ka Studencima. Odavde je neprijatelj u toku noći odstupio u pravcu Imotskog, a ujutro su dva bataljona 10. brigade ušla u selo i isturila obezbeđenje ka Imotskom.¹⁷⁰ Posle izvlačenja delova nemačke 118. lovačke divizije i ustaško-domobranskih jedinica

* Arhiv VII. k. 1032 II, br. reg. 19/3: Operativni izveštaj Slaba 10. brigade od 13.X 1944. upućen Stabu 20. divizije.

¹⁷⁵ Po oslobođenju Livna 10. brigada je dobila zadatak da i dalje obezbeđuje 9. diviziju od Aržana u toku njenih borbi za Duvno.

Arhiv VII, k. 1032 II, br. reg. 20 3: Izveštaj Štaba 10. brigade Od 22.X 1944. o borbama 20. i 21.X, upućen Stabu 20. divizije.

iz Omiša, Zadvarja i Aržana ka Imotskom postalo je nepotrebno dalje zadržavanje 10. brigade na pomenutom području. Zbog toga je ona ubrzo povučena u sastav svoje divizije radi dejstva u rejonu Sinj — Dicmo.

Dok je 10. brigada dejstvovala na području Aržana, 9. brigada je jednim bataljonom držala u blokadi delove 27. ustaškog bataljona u Hrvacama, a ostalim snagama vršila pritisak na ustaško-domobranske posade u rejonu Sinja. Tako je ona delom snaga razbila ustašku posadu u selu Lučanima i sprečila pokušaj ustaša da se iz Hrvača probiju za Sinj. Delovi 9. brigade su u dva maha onemogućili ustaško-domobranske jedinice da se iz Sinja probije za Hrvače i da tamošnji opkoljeni garnizon snabdiju hranom i municijom, dok su dva napada jednog bataljona na četu 27. ustaškog bataljona na brdu Visokoj, jugozapadno od Sinja (rejon tt 891), ostale bez uspeha." Za to vreme 8. brigada nije vodila borbe.

U tom periodu Grupa srednjodalmatinskih odreda je, uglavnom, ometala saobraćaj neprijatelja. Njen Svilajsko-mosečki odred, po naređenju Štaba 8. koi-pusa, upućen je početkom oktobra za popunu 9. divizije, i time bio rasformiran. Ali je 8. oktobra, od bataljona koji je bio formiran od Petroljske čete, obrazovan Drniški odred, sastava: tri čete.¹⁷⁸ Ovaj odred je nastavio da dejstvuje na području ranijeg Svilajsko-mosečkog odreda. Mosorski odred je, pored sadejstva sa 10. brigadom u napadu na Aržano, dejstvom na komunikacije ometao izvlačenje nemačkih i ustaško-domobranskih jedinica iz rejona Omiš — Zadvarje — Aržano u pravcu Imotskog i manjim delovima sadejstvovao s jedinicama 26. divizije prilikom njihovog iskrčavanja sa Brača na obalu. Delovi ovog odreda su 21. oktobra ušli u Omiš, pošto ga je prethodnog dana napustio neprijatelj. Vrlo aktivan je bio i Sibensko-trogirski odred na komunikaciji Trogir — Šibenik — Drniš. Vrlički odred je, iz rejona Čubrica, izvodio manje akcije na širem području Vrlike, a Dinarski odred, iz rejona istočno od Obrovca, manje akcije na sektoru između Karakašica i Trilja.

Napadajući manje posede i ometajući saobraćaj neprijatelja na prostoriji između Sinja, Drniša, Trogira i Aržana 20. divizija i Grupa srednjodalmatinskih odreda uspešno su izvršavale zadatak dobijen od Vrhovnog štaba i stvarale povoljne uslove za razbijanje snaga neprijatelja u širem rejonu Sinja.

Arhiv VII. k. 1032/1, br. reg. 14 3: Operativni izveštaj Štaba 9. brigade od 20.X 1944. o akcijama u vremenu od 20.IX do 20.X. upućen Štabu 20. divizije.

Arhiv VTI, k. 1029, br. reg. 8—35 11: Depеше Štaba Grupe srednjodalmatinskih odreda od 9. i 10.X. upućene Štabu 20. divizije

4. Dejstva Grupe južnodalmatinskih odreda

Južno od 20. divizije, na delu Dalmacije između donjih tokova Cetine i Neretve, Jadranskog mora, Imotskog polja i ^ke Trebižata, dejstvovala je Grupa južnodalmatinskih odreda, jijen Biokovski odred i 1. grupa biokovskih udarnih bataljona su bili angažovani na području Biokovo — Imotski, Zapadnohercegovački odred¹⁷⁹ u rejonu Vrgorac — Ljubuški i Neretvanski odred u rejonu Gabela — Prolog — ušće Neretve. Odredi su bili naoružani isključivo pešadijskim naoružanjem; njihova ukupna jačina je 31. avgusta 1944. bila: 901 borac.^{liin}

Na operacijskom području Grupe južnodalmatinskih odreda su bili raspoređeni delovi nemačke 118. lovačke divizije, i to: delovi 738. puka i prištapske jedinice ove divizije¹⁸¹ i delovi 622. obalskog artiljerijskog diviziona kopnene vojske i 612. i 628. mornaričkog artiljerijskog diviziona (artiljerijska grupa Markarska); a od kvislinških jedinica: delovi 6. ustaške brigade.

U toku septembra jedinice Grupe su izvele 48 raznih akcija. Najviše je ovih akcija izveo Neretvanski odred, čija su dejstva bila usmerena na ometanje saobraćaja na cesti i železničkoj pruzi Ploče — Metković, kao i na Neretvi. On je, pored ostalog, uništio 4 lokomotive, 15 vagona, 1010 metara železničke pruge, 1 jedrenjak i 1 motorni čamac. Značajniji su uspeh postigli Grupa biokovskih udarnih bataljona i delovi Zapadnohercegovačkog odreda u napadu na neprijatelja u selima Tihaljini (23. IX), Dolama i Gredi (30. IX/1. X), kojom su mu prilikom naneli osetne gubitke i zaplenili veću količinu ratnog materijala.¹⁸³

» Zapadnohercegovački odred je formiran oko 10.IX 1944. od Ljubuškog bataljona. Iako pod komandom Štaba Grupe južnodalmatinskih odreda, on je u političko-partijskom pogledu bio vezan za Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu.

¹⁷⁹ Arhiv VII, k. 517, br. reg. 10/7: Pregled brojnog stanja i naoružanja 8. korpusa od 31.VIII 1944.

¹⁸¹ Pod komandom te divizije nalazio se, u Aržanu, i 2. bataljon 369. puka 369. divizije.

¹⁸² Raspored te brigade je 4.IX 1944. bio sledeći: Stab u Imotskom, 1. bataljon u Livnu, sa po jednom četom na Borovoj glavi i u Sujici, 2. bataljon u Omišu, sa dolovima u Jesenicl. Malom Ratu. Gati. Gradcu, Omišu, Ravnicama, Lovreču i Provu, 3. bataljon u Kaštelima i Trogiru, 26. bataljon u rejonu Zrnovnice. Dopunski bataljon u Imotskom, sa četama u Kamenmostu, Tihaljini. Gredi, Trebistovu i Rakiti i jedna samostalna četa u Vrgorcu i Velikom Prologu (Arhiv VII. 80, br. rog. 13 3: Iskaz postrojbi. Glast, br. 418 taj. od 4.IX 1944, Zapojeđništva 3. zbornog područja).

» Arhiv VII. k. 1603 A. br. reg. 27/12: Operacijski izveštaj za septembar 1944. Štaba Grupo južnodalmatinskih partizanskih odreda od 8.X 1944. upućen Stabu 8. korpusa.

Posle povlačenja 750. puka s Korčule. Mljeta i Pelješca u rejon Ploče — Rogotin — Metković predstojalo je njegovo prebacivanje na front prema Beogradu. Da bi mu omogućio ieometan odlazak, Stab 118. divizije preduzeo je, delom snijga napad na Neretvanski odred s namerom da mu nanese gubitke i da ga odbaci što dalje od komunikacija u donjem toku Nei', .ve. Napad je otpočeo ujutro 29. septembra nastupanjem nepi a telja iz sela Vida. Ljubuškog i sela Prologa ka zaseoku DLa goviji, Novom Selu i selima Borovcima i Strugama. gde se nalazio Neretvanski odred. Prema proceni Štaba odreda, ukupna jačina neprijatelja je iznosila oko 350 vojnika. Odred je b. ao oko 280 boraca. 1 pored nadmoćnosti, neprijatelj je bio zau- -iv ljen na svim pravcima. Jedino je manji uspeh postigla k • ona koja je nastupala od M. Prologa.

Pretpostavljajući da bi sutradan mogao uslediti napd ja- čih snaga, i to u leda od Rogotina i luke Ploče, Neretvanski odred se, da bi izbegao eventualno okruženje, u toku noći 29 30. septembra prebacio u rejon zaselak Ostojići — selo Pasičina — Rilić — zaselak Grnčenik, ostavivši dve čete u rejonu Nova Sela — selo Istočna Plima sa zadatkom da dejstvuju u pozadini neprijateljskih snaga. Neprijatelj je 30. septembra, poreci već angažovanih snaga, nastupao delom snaga i iz luke Ploče u pravcu Ostojića i izbio na Klek. Međutim, ni ovog ni sledećeg dana nije došlo do jačih borbi. Neprijatelj je pretraživao teren i postepeno snage orijentisao ka novom rejonu razmeštaja Neretvanskog odreda.

Ujutro 3. oktobra neprijatelj je s juga i jugozapada, uz podršku artiljerije, napao Neretvanski odred na području zaselaka Dropulića, Ostojića i Usorca i uspeo da ga potisne >a severozapad, ka zaseocima Trnovi i Grnčeniku. Pošto je u -o nove snage iz Vrgorca, neprijatelj je izbio na Rilić. Da bi z- begao dalje frontalne borbe i nastavio da dejstvuje na komuni- kacijama u dolini Neretve, Stab odreda je u toku noći 3 prebacio jedan bataljon u selo Zapadna Plima a drugi u su. iu jugoistočno od Rilića. Kad je uvideo da se Neretvanski ^ izvukao iz borbe, neprijatelj se u toku 4. i 5. oktobra pov kao u polazne garnizone. Odred je u ovim borbama imao gub: ce od 15 boraca.¹⁵⁴

Privremenim odbacivanjem Neretvanskog odreda iz re- jona Nova Sela — Stinge — Rogotin. Stab 118. divizije omo- gućio je 750. puku da oko 6. oktobra nesmetano napusti pod- ručje Ploče — Rogotin — Gabela i da se preko Sarajeva i

<* Arhiv VTI, k. 1617, br. reg. 27 10: Operativni izveštaj s W Neretvanskog odreda od 6.X 1944. upućen Stabu Grupe Južnodalm<> fin- skih odreda.

rroda prebaci u Beograd.¹⁸³ Međutim, Neretvanski odred se brzo povratio u stari rejon dejstava i nastavio akcije na komunikacijama- Već 5. oktobra jedna njegova desetina je napala na voz Nedaleko od Rogotina, a 6/7-og je bila minirana pruga između **Metkovića** i Norinske Kule, kojom prilikom je izbačena iz šina **lokomotiva** i jedan vagon. Odred je 18. oktobra, da bi odsekao neprijatelja u Pločama, napao posade u Kominu i Norinskoj Kuli ali, i pored upornosti, nije uspeo da ih razbije jer su bile dobro utvrđene.¹⁸⁶

Dok je Neretvanski odred dejstvovao na komunikacijama u dolini donjeg toka Neretve, ostale snage Grupe su dejstvovala na komunikacijama koje od Omiša i Makarske izvode ka Imotskom i Ljubuškom, kao i na rokadnim komunikacijama Sestanovac — Zadvarje — Vrgorac i Lovreč — Imotski — Ljubuški, napadajući kolone u pokretu i manje garnizone. Tako je 9/10. oktobra Grupa biokovskih udarnih bataljona napala delove 6. ustaške brigade u selima Prološcu i Kamenmostu, kod Imotskog, ali ih nije mogla likvidirati;¹⁸⁷ međutim, ona je 12.13-og, obezbedivši se jednim bataljonom od Imotskog i jednim bataljonom Biokovskog odreda od sela Grahovca, potpuno razbila jednu oslabljenu četu 738. puka u Zagvozdu, uz vlastite gubitke od 6 poginulih i 12 ranjenih boraca.¹⁸⁸

U drugoj polovini oktobra, kada je otpočelo izvlačenje nemačkih i ustaških jedinica s obale u unutrašnjost. Grupa južnodalmatinskih odreda je težište dejstva usmerila na odsek Zadvarje — Imotski, da bi ometala to izvlačenje neprijatelja i da bi sadejstvovala sa delovima 26. divizije koji su otpočeli iskrcavanje s Brača na kopno.

Još 2. oktobra je Stab 26. divizije naredio Stabu Grupe južnodalmatinskih odreda da od Grupe biokovskih udarnih bataljona formira brigadu koja će nositi naziv: 15. dalmatinska brigada.¹⁸⁹ Međutim, od ovoga se odustalo zbog naređenja Vrhovnog štaba da se ne ide na formiranje manjih brigada, već na popunu postojećih divizija, kako bi ove ojačale do 10.000

¹⁸³ Arhiv VII. mikrofilm London 1: Kriegstagebuch des Kommandirenden Admiral Adria, für die Zeit vorn 1—15.10. 1944. str. 20.

¹⁸⁴ **tua** Arhiv VII. k. 1617, br. reg. 44 10: Operativni izveštaj Štaba **Neretvanskog** odreda od 3.XI W44. za oktobar, upućen Stabu Grupe Južnodalmatinskih odreda.

Arhiv VII, k. 1100 1, br. reg. 20—33 13: Depesa Štaba Grupa južnodalmatinskih odreda od 15.X 1944. upućena Stabu 26. divizije.

• ¹⁸⁸ Arhiv VII, k. 1603 A, br. reg. 33 12: Izveštaj Štaba Grupe južnodalmatinskih odreda od 24.X 1944. o napadu na Zagvozdu, upućen Stabu 8. korpusa.

Arhiv VII, k. 1100 t. br. reg. 20—2 3: Depesa Štaba 26. divizije.

boraca.¹⁹⁰ U vezi s tim, po naređenju Štaba 8. korpusa, Grypa biokovskih udarnih bataljona je u drugoj polovini oktobra pič. bačena u rejon Karlovog Hana radi popune 9. divizije,¹⁹¹ ^ zbog nejasnih naređenja nije bila odmah rasformirana, tako da je i dalje ostala pod komandom Štaba Grupe južnodalmatinskih odreda.

Odvojena od ostalih jedinica 8. korpusa, Grupa južnodalmatinskih odreda je uspešno napadala manje posade neprijatelja i ometala saobraćaj na komunikacijama koje sa jadranske obale između reke Cetine i Neretve vode u unutrašnjost i od Duvna i Cetine ka dolini Neretve. Tim dejstvima ona je za sebe vezivala veoma jake snage neprijatelja i sputavala im slobodu manevra. Brojno mala, Grupa nije mogla postići neke veće rezultate protiv nemačke 118. lovačke divizije i 6. ustaške brigade, ali su zato njena dejstva bila veoma nepogodna jer su ometala plansko povlačenje pomenutih jedinica sa obale ka Mostaru i Duvnu. Od velikog je značaja bilo i to što je Grupa održavala redovnu radio-vezu sa Štabom 26. divizije i neprekidno ga obaveštavala o rasporedu i jačini neprijatelja, kao i njegovom pokretu kako ka obali tako i u njenom neposrednom zaleđu. Delom snaga ona je sadejstvovala sa 26. divizijom prilikom njenog iskrcavanja na obalu.

¹⁹⁰ Arhiv VII, k. 28, br. reg. 4 4—9: Depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4.X 1944. upućena Štabu 8 korpusa.

¹⁹¹ Arhiv VII, k. 842 A, br. reg. 4—14/10: Depeša Štaba 9. divizije od 23.X 1944, upućena Štabu 8. korpusa.